

HFD 2020 ref. 50

Fråga om en förvaltare har rätt att för huvudmannens räkning ta del av uppgifter som rör ställföreträderskapet och som omfattas av sekretess.

32 kap. 4 och 5 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
16 kap. 7 § föräldrabalken

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 11 november 2020 följande dom (mål nr 1846-20).

Bakgrund

1. Var och en har rätt att hos myndigheter ta del av allmänna handlingar förutsatt att uppgifterna i dem inte omfattas av sekretess.

2. Sekretess till skydd för en enskild gäller normalt inte i förhållande till honom eller henne själv. Sådan sekretess kan också hävas av den enskilde.

3. Hos överförmyndare gäller sekretess i ärenden enligt föräldrabalken för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men. Enligt en s.k. sekretessbrytande bestämmelse hindrar sekretessen dock inte att en viss krets av personer som anges i föräldrabalken, bl.a. den som har förvaltare samt dennes make eller sambo och närmaste släktingar, får ta del av handlingar som rör ett ställföreträderskap och som förvaras hos överförmyndaren.

4. A.B. är förordnad som förvaltare för en person. I denna egenskap begärde han hos överförmyndaren i Uddevalla kommun att få ta del av en tidigare förvaltares redogörelse för utfört uppdrag avseende huvudmannen. Överförmyndaren avslog begäran. Beslutet motiverades med att som enskild i den aktuella sekretessbestämmelsens mening räknas även förvaltare, vilket innebär att sekretessen gäller till skydd också för en tidigare förvaltares personliga och ekonomiska förhållanden. Enligt överförmyndaren stod det inte klart att uppgifterna kunde lämnas ut utan att någon enskild lider skada eller men. A.B. kunde inte heller få ta del av uppgifterna med stöd av den sekretessbrytande bestämmelsen.

5. A.B. överklagade till Kammarrätten i Göteborg som avslog överklagandet. Kammarrätten anslöt sig till överförmyndarens bedömning att det inte stod klart att uppgifterna kunde lämnas ut till A.B. utan att någon enskild lider skada eller men. Vad gäller den sekretessbrytande bestämmelsen uttalade kammarrätten att A.B. till följd av sitt uppdrag som förvaltare inte kan anses tillhöra den krets av personer som med stöd av den bestämmelsen har rätt att få ta del

av handlingarna. Uppgifterna kunde därför inte heller med stöd av den sekretessbrytande bestämmelsen lämnas ut till honom.

Yrkanden m.m.

6. A.B. vidhåller sin begäran och anför följande. En enskild som har en förvaltare har en oinskränkt rätt att ta del av samtliga handlingar kring ställföreträdarskapet hos överförmyndaren. Han begär i egenskap av förvaltare att få ta del av handlingarna för sin huvudmanns räkning. Huvudmannen klarar varken av att begära ut eller att läsa handlingarna. I hans uppdrag som förvaltare ingår att hjälpa huvudmannen med detta.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

7. Frågan i målet är om en förvaltare har rätt att för huvudmannens räkning ta del av uppgifter som rör ställföreträdarskapet och som omfattas av sekretess.

Rättslig reglering m.m.

8. Rätten får, enligt 11 kap. 7 § första stycket föräldrabalken, besluta att anordna förvaltarskap om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande är ur stånd att vårda sig eller sin egendom. Enligt andra stycket ska förvaltaruppdraget anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall. Av 9 § första stycket framgår att förvaltaren inom ramen för förvaltaruppdraget ensam har rådighet över den enskildes egendom och företräder honom eller henne i alla angelägenheter som omfattas av uppdraget.

9. Enligt 32 kap. 4 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller sekretess hos överförmyndare i ärende enligt föräldrabalken för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men. I 5 § finns en sekretessbrytande bestämmelse som anger att sekretessen enligt 4 § inte hindrar att uppgift lämnas till en enskild enligt vad som föreskrivs i föräldrabalken.

10. I 16 kap. 7 § föräldrabalken anges att den som har god man eller förvaltare har rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren. En sådan rätt har också den enskildes make eller sambo och närmaste släktingar. Av rättsfallet RÅ 1991 ref. 23 framgår att bestämmelsen ska ses som ett komplement till gällande sekretessregler och att ett beslut i frågan om handlingar ska lämnas ut enligt lagrummet ska

betraktas som ett sådant beslut som kan överklagas enligt bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen.

11. Enligt 12 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen gäller sekretess till skydd för en enskild inte i förhållande till den enskilde själv, om inte annat anges. Enligt 2 § första stycket kan en enskild helt eller delvis häva sekretess som gäller till skydd för honom eller henne, om inte annat anges.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

12. Sekretess hos överförmyndare gäller med ett omvänt skaderekvisit vilket innebär att det råder en presumtion för sekretess. Sekretessen är avsedd att skydda både den som har förvaltare och förvaltaren (RÅ 1992 not. 331, RÅ 1993 not. 710 och prop. 2013/14:225 s. 38). Den som har förvaltare har dock rätt att med stöd av den sekretessbrytande bestämmelsen i 32 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen samt 16 kap. 7 § föräldrabalken ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren. Detsamma gäller den enskildes make eller sambo och närmaste släktingar.

13. A.B. anser att han i egenskap av förvaltare har samma rätt som sin huvudman att med stöd av den sekretessbrytande bestämmelsen ta del av de aktuella handlingarna.

14. En förvaltare omfattas inte av den krets av personer som anges i 16 kap. 7 § föräldrabalken. Frågan är om A.B. ändå har rätt att få ta del av handlingarna.

15. I rättsfallet RÅ 1999 ref. 38 fann Högsta förvaltningsdomstolen att en god man kunde få ut kopior av huvudmannens deklarerationer då huvudmannen på grund av sitt hälsotillstånd själv varken kunde begära ut dem eller efterge den sekretess som gällde till skydd för honom. I rättsfallet gjordes en jämförelse med vad som gäller för förvaltare. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg – mot bakgrund av att en förvaltare enligt 11 kap. 9 § föräldrabalken inom ramen för sitt uppdrag ensam har rådighet över den enskildes egendom och företräder denne i alla angelägenheter som omfattas av uppdraget – att det i förvaltaruppdraget i förekommande fall får anses ingå även möjligheten att få ta del av huvudmannens deklarerationer. Domstolen hänvisade därvid till bestämmelserna om att sekretess till skydd för en enskild inte gäller i förhållande till den enskilde själv och att den enskilde även kan häva sekretess som gäller till skydd för honom eller henne, se numera 12 kap. 1 och 2 §§ offentlighets- och sekretesslagen.

16. Situationen i det nu aktuella målet motsvarar den i 1999 års fall på så sätt att sekretessen, enligt 32 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen och 16 kap. 7 § föräldrabalken, inte gäller i förhållande till huvudmannen själv. Huvudmannen kan också, enligt 12 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen, häva sekretess

som gäller till skydd för honom eller henne. Enligt Högsta förvaltningsdomstolens bedömning får därmed, på motsvarande sätt som i 1999 års fall, en förvaltare i egenskap av företrädare för en person som själv varken kan begära ut handlingar från överförmyndaren eller häva sekretessen, anses ha rätt att ta del av uppgifter som omfattas av sekretess till skydd för huvudmannen. Som förutsättning gäller att uppgifterna rör ställföreträdarskapet och att de behövs för att förvaltaren ska kunna fullgöra sitt uppdrag.

17. Sekretessen enligt 32 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen gäller dock som nämnts inte bara till skydd för den som har förvaltare utan också till skydd för tidigare och nuvarande förvaltare. Sådana uppgifter har den som har förvaltare rätt att få ta del av med stöd av 32 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen och 16 kap. 7 § föräldrabalken. En förvaltare har dock inte rätt att få ta del av uppgifter avseende en tidigare förvaltare eftersom huvudmannen enligt 12 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen inte under några förhållanden kan disponera över sekretess till skydd för någon annan än sig själv. Eftersom en huvudman således inte kan häva sekretess som gäller till skydd för en tidigare förvaltare kan inte heller en nuvarande förvaltare i egenskap av företrädare för huvudmannen få ta del av sådana uppgifter.

18. A.B. har alltså inte rätt att få ta del av uppgifter som omfattas av sekretess till skydd för den tidigare förvaltaren. Däremot har han under de i punkt 16 angivna förutsättningarna rätt att få ta del av uppgifter som omfattas av sekretess endast till skydd för huvudmannen. Det ankommer på överförmyndaren att som första instans pröva i vilken mån de handlingar som A.B. har begärt att få ta del av innehåller uppgifter av det sistnämnda slaget. Underinstansernas avgöranden ska därför upphävas och målet visas åter till överförmyndaren för fortsatt handläggning.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen upphäver underinstansernas avgöranden och visar målet åter till överförmyndaren för fortsatt handläggning.

I avgörandet deltog justitieråden *Jermsten*, *Ståhl*, *Svahn Starrsjö*, *von Essen* och *Rosén Andersson*. Föredragande var justitiesekreteraren Malin Karlsson.

Kammarrätten i Göteborg (2020-03-26, Ericsson, Sjögren Samuelsson och Klinghagen [skiljaktig]):

Kammarrättens bedömning

Kammarrätten ansluter sig till överförmyndarens bedömning att de efterfrågade handlingarna omfattas av sekretess enligt 32 kap. 4 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen, OSL. Det står inte klart att uppgifterna kan lämnas ut till A.B. utan att en enskild lider skada eller men.

Fråga uppkommer om det finns rätt för honom att ta del av uppgifterna med stöd av den sekretessbrytande bestämmelsen i 32 kap. 5 § OSL.

A.B. har begärt ut de aktuella handlingarna i egenskap av förvaltare. Han kan emellertid inte till följd av sitt uppdrag anses tillhöra den krets av personer som har rätt att ta del av de aktuella handlingarna med stöd av 16 kap. 7 § FB. De begärda uppgifterna kan därför inte heller med stöd av den sekretessbrytande bestämmelsen lämnas ut till honom. Överklagandet ska därför avslås. – Kammarrätten avslår överklagandet.

Klinghagen var skiljaktig och anförde:

Jag instämmer i majoritetens bedömning att begärda handlingar omfattas av sekretess enligt 32 kap. 4 § OSL, men gör en annan bedömning avseende A.B:s rätt att ta del av handlingarna med stöd av 32 kap. 5 § OSL.

A.B. har förordnats som förvaltare för sin huvudman med stöd av 11 kap. 7 § FB. Förordnandet omfattar att bevaka rätt, förvalta egendom och sörja för person.

När en förvaltare har förordnats har förvaltaren behörighet att rätts-handla i den persons namn som förvaltaren företräder. Utgångspunkten är alltså att A.B. har behörighet att rätts-handla för sin huvudmans räkning.

Dock har enligt 11 kap. 8 § FB huvudmannen rätt att själv företa rätts-handlingar i vissa angelägenheter, trots att det finns ett förvaltar-förordnande. Så är fallet bl.a. i fråga om att sluta avtal om tjänst eller annat arbete.

Därutöver uttalas i förarbetena till bestämmelserna om förvalterskap (prop. 1987/88:124 s. 171 f.) att även i de fall då förvaltaren har förordnats att representera huvudmannen i någon icke-ekonomisk fråga, t.ex. rörande den sociala vårdlagstiftningen, bör huvudmannen ofta kunna tillerkännas en viss självständighet. Risken för negativa konsekvenser av kolliderande rättshandlingar på det området torde vara försumbar med hänsyn till den officialprövning som åligger sociala myndigheter m.fl. I allmänhet bör huvudmannen också själv få bestämma i frågor som rör hans boende liksom innehållet i erbjuden vård.

Det finns alltså ett utrymme för en huvudman att på egen hand vidta rättshandlingar trots att hen har förordnats en förvaltare. Högsta förvaltningsdomstolen har t.ex. i rättsfallet RÅ 1989 ref. 11 slagit fast att en patient som hade omyndigförklarats i princip hade rätt att själv göra en anmälan till hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

Vidare har i kammarrättsavgöranden en huvudman bedömts ha ett sådant utrymme bl.a. när det handlat om överklagande av beslut om psykiatrisk tvångsvård (se t.ex. Kammarrätten i Göteborgs dom den 1 juli 2014 i mål nr 2356-14), överklagande inom socialförsäkringsområdet (se t.ex. Kammarrätten i Jönköpings dom den 21 januari 2011 i mål nr

3040-10) eller rätt att ta del av allmän handling (se t.ex. Kammarrätten i Sundsvalls dom den 14 januari 2019 i mål nr 2775-18 respektive beslut den 6 juli 2010 i mål nr 569-10 och 1330-10 samt Kammarrätten i Jönköpings dom den 5 juni 2013 i mål nr 1131-13).

Som framgår ovan har en huvudman som har förordnats en förvaltare i flera fall bedömts ha förmåga att på egen hand begära att få ta del av allmänna handlingar. Att så kan vara fallet är dock enligt min mening inte ett förhållande som utesluter att även en förvaltare har behörighet att för huvudmannens räkning begära att få ta del av allmänna handlingar. Konsekvensen av att en förvaltare inte ges en sådan behörighet skulle annars bli att förvaltaren riskerar att förhindras från att fullgöra sitt uppdrag (jfr Högsta förvaltningsdomstolens rättsfall RÅ 1999 ref. 38). Enligt min mening innebär inte heller en sådan behörighet för förvaltaren att risken ökar för negativa konsekvenser av kolliderande rättshandlingar företagna av såväl huvudmannen som förvaltaren.

Av utredningen framgår att A.B. önskar ta del av aktuella handlingar för att fullgöra sitt uppdrag som förvaltare. Han har obesträtt anfört att hans huvudman inte förmår att på egen hand begära att få ta del av handlingar eller läsa handlingar av det slag som är föremål för A.B:s begäran.

Mot denna bakgrund anser jag att det står klart att A.B. begär ut handlingarna för sin huvudmans räkning. Huvudmannen har enligt 16 kap. 7 § FB och 32 kap. 5 § OSL rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren. Eftersom den begärda handlingen rör ställföreträdarskapet och förvaras hos överförmyndaren ska den lämnas ut till A.B. – i egenskap av förvaltare för huvudmannen.